

viktig skrift som kan ge nya perspektiv på välfärden för lantbrukets djur.

Utgångspunkten för denna seminarieskrift är 1800-talets djurhushållning och den något polemiska frågan: Hade djuren det bättre förr? Redaktör Niklas Cserhalmi, etnolog och doktorand vid Sveriges Lantbruksuniversitet, problematiserar denna fråga genom att ställa tre nutida föreställningar om äldre tiders djurhushållning mot ett historiskt källmaterial. Den första föreställningen är att människor och djur levde närmare varandra och därmed skulle djuren behandlats mer som individer och blivit väl omhändertagna. Den andra föreställningen är att en sämre hygien, okontrollerbara sjukdomar och dåligt foder gjorde att djur fick ett sämre liv. Den sista föreställningen är något problematisk då den tar sin utgångspunkt i nutida forskning inom etik- och idéhistoria. Inom denna tradition framhävs att böndernas instrumentella djursyn kom att ifrågasättas av en framväxande borgarklass, som med hjälp av förnuft, vetenskap och teknik ville förbättra djurens välmåga. Cserhalmi framhäver detta forskningsparadigm som en föreställning och det blir därmed oklart hur han tänker sig att detta är en föreställning.

Genom ett historiskt källmaterial ger Cserhalmi en mer nyanserad bild av 1800-talets djurhushållning. Tack vare genomgång av domboksmaterial kan han konstatera att föreställningen om att djuren ständigt led är onyanserad. På samma sätt nyanseras bilden av sörgårdsidyllen och visar att djuren kunde leva hårda liv. Här lyfts också fram en viktig poäng och det är att diskussionen om djurens väl alltid tar sin utgångspunkt i den konflikt som finns mellan empati med djuren och kraven på att djuren skall ingå i en produktion.

I seminarieskriften finns också ett tankvärt kapitel av idéhistorikern Karin Dirke som har studerat den svenska djurskyddsreligionen under det sena 1800-talet och det tidiga 1900-talet. Hon nyanserar här Cserhalmis framställning kring den idéhistoriska forskningen. Karin Dirke ger en bild av hur den förändrade människosynen under 1800-talet är sammankopplad med ett växande intresse för djurens levnad. I djurskyddsdebatten kring förra sekelskiftet handlade det dels om att civilisera och rationalisera djurhushållning, dels att antropomorferisera djuren och ge dem mänskliga känslor och moral. Debatten handlade då om att legitimera människans rätt att utnyttja djuren för sina syften. Men en viktig poäng med att lyfta fram denna debatt är att den också säger något om samhället och människans syn på sig själv kring förra sekelskiftet.

En styrka med seminarieskriften är att man valt att publicera den diskussion som fördes i det seminarium som Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien höll under våren 2001 och som föregick skriften. Kommentarer följer både på Niklas Cserhalmis och Karin Dirkes texter, dessutom är en längre allmän diskussion publicerad. Som avslutning har man också valt att publicera tre historiska texter med nutida kommentarer. Detta är intressant läsning som ger en viss inblick i det historiska källmaterial som finns att tillgå kring lantbrukets djur. I den historiska texten *Medlidsamhet emot Djuren*, skriven av Olof Bjurbäck (1750–1829), kan följande, i sammanhanget anekdotiska mening, citeras: ”Hårdhet emot djur gör sinnet hårdt emot människor; icke gifwer en källa af en och samma ådra både sött och beskt watten.”

Kristofer Hansson, Lund

Eva Brylla: *Förnamn i Sverige. Kortfattat namnlexikon*. Stockholm: Svenska språknämnden & Liber, 2004. 240 s., ill. ISBN 91-47-05117-5.

Intresset för namn är stort, något som inte minst märks på de många webbplatser på temat namn som finns. Innehållet i dessa varierar från enkla listor över författarens favoritnamn till utförliga beskrivningar av namnskicket i ett visst land, religion eller miljö. Sidorna har många besökare, varav en del också deltar i nätbaserade diskussionsforum med namn och olika aspekter på namn som det huvudsakliga diskussionsämnet. *Förnamn i Sverige* av Eva Brylla, docent i nordiska språk, har därmed en given läsekrets inte bara bland dem som har ett professionellt intresse av namn utan också bland stora delar av allmänheten.

Förnamn i Sverige är en efterlängtd uppföljare till Roland Otterbjörks *Svenska förnamn* som utkom första gången 1964. Mycket har förändrats sedan dess och många ”nya” namn har tillkommit. En del av dessa är verkligen nya: Ronja kommer till exempel från Astrid Lindgrens *Ronja Rövardotter* (1981). Andra är gamla namn men nya i Sverige: Mohamed är idag ungefär lika vanligt som Rasmus.

I *Förnamn i Sverige* diskuteras inledningsvis namnskickets historia och hur olika namn kommit att brukas i Sverige följt av en genomgång av hur almanackans namnlängd kommit att innehålla just de namn som återfinns där idag. Under slutet av 1900-talet reviderades

namnlängden flera gånger innan den nuvarande slutligen fastslogs 2001. En kortfattat redogörelse av namnlagen följs av en beskrivning av innehållet i boken och de urvalsprinciper som rått. Därefter vidtar uppslagsdelen som behandlar drygt 1 300 namn.

För varje namn finns uppgifter om när det tidigast kunnat beläggas (Alexandra finns belagt 1767), hur många som bär det (10 720 kvinnor heter Doris) och dess starkaste tidsperiod (Ragnar var vanligast 1900–19) samt uppgifter om dess etymologiska betydelse (Angelika betyder ”änglalik”) och eventuella namnsdag (Pontus har namnsdag 20 november). *Förnamn i Sverige* är en både behändig och intressant bok som alla med intresse för namn har stor glädje av.

Charlotte Hagström, Lund

Lyssna på svenska dialekter! Cd med utskrift och översättning. Eva Thelin (red.). Språk- och folkminnesinstitutet, Uppsala 2003. 77 s., ill. ISBN 91-7229-023-4.

Länge var det inte tillåtet att tala dialekt i radio och många dialekter har därför blivit alltmer utslätade och ibland uppstår det märkliga blandningar. Men nu är det tillåtet att tala dialekt både i radio och tv, om de inte är alltför svårförståeliga, som t.ex. älydalsmål och vissa skånska dialekter, såvida inte programmet handlar om dialekter.

SOFI har gjort en stor insats och spelat in äldre dialekter för att bevara dem till eftervärlden. De äldsta inspelningarna i deras arkiv är från runt 1900. År 1957 gavs en skivserie *Svenska folksmål* ut och i förordet till häftet som medföljde kan man läsa mer om SOFI:s inspelningsverksamhet. Det finns nu ca 15 000 timmar inspelade.

Den här lilla boken innehåller 29 fonetiska textprover med översättning där så behövs, annars med ordlista, så att man kan följa med när man lyssnar på cd:n och hör hur dialekterna låter. Dialektproverna kommer landskapsvis i bokstavsordning. Möjligen hade det varit till fördel om man hade kunnat följa dem från t.ex. norr till söder för att kunna följa var tjocka l används, var tungspets-r övergår till tungrots-r eller var man finner diftonger. Men alla landskap sträcker sig ju inte från väster till öster, så någon idealisk lösning ges helt enkelt inte.

Margareta Tellenbach, Bjärred

Marie Rehnberg: *Höganäs keramik*. Signum, Lund 2003. 130 s., ill. ISBN 91-87896-58-3.

Företaget Höganäs keramik har länge stått för en god och vida spridd vardagsvara. Kanske är det just det vardagliga och massproducerade som har bidragit till att företaget lämnat så anmärkningsvärt få avtryck i form- och designlitteraturen. Konstvetaren Marie Rehnberg ger med sin bok *Höganäs keramik* en god introduktion till företagets historia.

Företaget bildades i samband med storstrejken 1909/1910 av Sigfrid Johansson och Karl Andersson. Företagsnamnet bar också från början grundarnas efternamns initialer, A&J. Företaget tillverkade både stengods och lergods men levde på det senare fram till 1970 då stengodset tog över helt. Produktionen dominerades länge av enkelt gods som blomkrukor, målade prydnadsvaror och hushållsgods, som fat och kannor. Marie Rehnberg beskriver ett företag som var lyhört för återförsäljarnas och konsumenternas krav. Andersson & Johansson var inte rädda för att variera och utöka formförrådet om utsikterna till försäljning var goda.

Under 1930-talet redovisade företagets katalog en rikedom av glasyrer och moderiktiga former. Under andra världskriget, i de stängda gränsernas Sverige, fick A&J dessutom kontakt med de riktigt stora återförsäljarna – PUB, NK, Svenskt Tenn, m.fl. Under 1940-talet blev också de elffasta formarna en viktig och storsäljande artikel. Hädanefter var det framförallt hushållsgodset som skulle bli företagets väsentligaste produkt. Och hädanefter blev de stora återförsäljarnas beställningar en vital del i utvecklingen av nya varor. Vid samma tid, under 1940-talet utvecklades också keramik för offentliga miljöer, framförallt under keramikern Robert Nilssons ledning.

1955, på konstindustriutställningen H55 i Helsingborg, lanserades Old Höganäs. Det var företagets första hela servis. Den kom i gul, blå, brun och grön glasyr och hade ett karakteristiskt pärlband som dekor. John Andersson, som hade verkat inom företaget sedan starten, stod som formgivare och underströk här företagets vilja att knyta an till det förflutna. Det var en strävan som ytterligare underströks 1970 då Gammalt Höganäs lanserades, en stengodsserie som gavs form från traditionella Höganäskärl, krukor, burkar och krus.

Trots att namn som Hertha Bengtsson, Signe Persson-Melin, Ann Jansson och Mette Doller passerar revy ger Marie Rehnberg eftertryck åt drejarnas betydelse för Höganäs keramikens sortimentutveckling. John Anders-